YAPRAK

Her ayın biriyle onbeşinde çıkar.
Fikir, Sanat Gazetesi

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Orhan Veli Kanık

Yıl: 1 Sayı: 10

15 Mayıs 1949
15 Kuruş

Abone: 6 aylığı 150 kuruş
Adres: Posta kutusu 179, Ankara
Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O. - Onkara.

DAYAN

İşte gün başladı
İşte yeniden gün başladı
Her şey yeniden başladı
İşte güneş işte kolların
İşte papuçların urbaların
İşin gücün yeniden başladı
İşsizliğin yeniden başladı
Yeniden başladı
Açlığın susuzluğun
Dayan bre Melih
Her şey
Her şey yeniden başladı.

Melih Cevdet ANDAY

Türküyle Kilim

Sabahattin EYUBOĞLU

Türküyü de kilimi de, milletimizin büyük çokluğuna ilgimiz arttıkça sevdik, onları sevdikçe de bir azlığın malı olabilen divan şiiriyle halıdan uzaklaştık. Türkü sevmeyen yeni şair, kilim sevmeyen yeni ressam zor bulursunuz artık.

Divan şiiri gibi halının da güzeli, şahanesi var, var olmasına; amma ikisinin de nefesi tükenmiş. İkisi de halktan ve hayattan uzaklaştıkça inceimiş, inceldikçe halktan ve hayattan uzaklaşmışlar, kanları kurumuş. Türküyle kilim öyle değil; onlar yeni gelişmelere elverişli ses ve renk kaynakları olarak sapa sağlam duruyor. Gerçi onlar da geri bir toplum düzeninin meyvaları. Kim ister türküleri besleyen perişan halin süre gitmesini, makine dururken ellerin, gözlerin aşınmasını, türküyle avunup kilim üstünde oturmasını. İstediğimiz, şiirimizin de, güzel sanatlarımızın da onlar kadar açık dilli, cömert gönüllü, orta malı, halimizle hallenmiş, derdimizle dertlenmiş, kanımıza boyanmış olmasıdır.

Türkü ve kilim sevgimizin bir sağlam tarafı da, bu sevginin Garp sanatının yeni gelişmeleriyle uzlaşmasıdır. Garp şiirinde folklor hiç bir zaman bugünkü kadar yer tutmamıştır. Garp resmi de düz ana renklere, keskin, göz alan şekillere doğru gittikçe kilimden zor ayırt edilecek soyut yahut yarı soyut eserler doğuyor. O kadar ki ressamlarımız Paris'te en yeni resim hareketlerini benimsedikleri ölçüde kilimlerimizin tadına varıyorlar. Nasıl oluyor da diyeceksiniz ileri bir sanat geri bir sanata dönüyor. Aslında bu bir dönüş değil, eski bir değeri yeniye mal ediştir. Kilimle yeni resim, türküyle yeni şiir arasındaki benzerlik, penisilinle bir halk ilâcı arasındaki benzerlik cinsindendir. Birine gelenek ve görenek, ötekine bilim ve düşünce yoluyla varılıyor, orası öyle; ama insanın sanat ve bilimde ilerleyişi, geçtiği yerlerden tekrar tekrar ve her seferinde başka başka anlayış ve niyetlerle geçmekle oluyor.

İşte bu yüzden kilimi ve türküyü sevenlerimiz arasında her zaman düşünüş birliği yoktur. Bu sevgide bir yere kadar beraber coşup sonra birbirimize düşebiliriz. Meselâ, türküyü ve kilimi Batı sanatına karşı koyma duygusuyla sevenlerin, onları tam tersine Batı sanatının en ileri gelişmelerine katılarak sevenler elbette anlaşamazlar, günün birinde aynı şeye başka başka gözlerle bakmış olduklarını fark ederler.

Saadet gibi, dostluk gibi sanat ta ancak anlaşmış sevgilerle gelişebiliyor.

Baharın İlk Sabahları

Tüyden hafif olurum böyle sabahlar;
Karşı damda bir güneş parçası,
İçimde kuş cıvıltıları, şarkılar,
Bağıra çağıra düşerim yollara;
Döner döner durur başım havalarda.

Arada bir gerinirim göklere karşı,
Dalına su yürüyen ağaç misâli;
Ağaç da memnun;
İçinde yükselen suyu duyduğu belli.

. . . . . .

Ne iş güç gelir aklıma, ne yoksulluğum.

Orhan VELİ

Sanatkâr Sorumludur

YAPRAK'ın geçen sayılarından birinde Hızır, Realizme kelimesinin tarifini yaparken, sanatın da realist olması gerektiğini, ancak bu sayede insana, topluma, tabiata en iyi şekilde nüfuz etmemizin mümkün olduğunu belirtmişti. Hızır'a göre, bilimde ve felsefede olduğu gibi sanatta da aradığımız şey, bize insanın, toplumun, tabiatın, tek kelime ile gerçeğin ne olduğunu göstermesi, insan oğlunun dertlerini, ümitlerini kendine özel araçlarla en tesirli yoldan ifade etmesidir. Realist sanatın amacı da budur.

Bu anlamda realist sanat bütün dünyada dev adımlariyle ilerliyor, başarılar kazanıyor. Her yerde halkın sevdiği, tuttuğu sanat, kendi bağrından doğan gerçekçi sanattır. Realizmenin sağladığı bu başarı, sanat konusunda metafizik görüşe takılıp kalanların ve sanat eserini ferdin iç pazar hikâyesinden ibaret sananların gözlerini açmak lâzım gelirdi. Oysaki, başlarını kuma saplamakta inat eden devekuşları gibi, bu kimseler de sanatla toplumun kucaklaşmasını görmemezlikten geliyorlar. Sanatı alelâde insanların anlıyamıyacakları, zevkine varamıyacakları bambaşka bir âlem gibi tanıtıp sanatkârı toplumdan, toplum işlerinden ayırmaya çalışıyorlar. Sanatın büyük kitleler üzerindeki derin etkisi elle tutulur gibi belli olduğu halde, sanat sanat içindir, sanatkâr dünya ve toplum işleriyle uğraşmamalıdır diye bir takım kalıplara sarılarak sanat meselesini faydasız, kısır bir tartışmanın içinde boğmak istiyorlar. Güya sanatkârı savunmak bahanesiyle yaptıkları iş, aslında, sanatı gerçek temelinden, muhtevasından mahrum etmek, onu toplum hizmetine girmekten alıkoymaktır.

İşte sanatkârın sorumluluğu burada apaçık ortaya çıkıyor. O, ilk önce, kendisini diğer insanlardan ayıran sun'î duvarı yıkmak zorundadır. Ona: "Sen ince duygular terennüm eden, gizli heyecanlar yaratan üstün bir mahluksun, sen bu fanî dünya ile meşgul olmamalısın" diyenlere inanmıyacak, kütlenin duygu, düşünce ve temayüllerini söz, şekil, renk veya ses halinde ifade etmekten ibaret sosyal ödevini biran bile gözden kaçırmayacak, yaratıcı faaliyetinin kaynaklarını toplumun hamlelerinde, mücadelesinde arayacaktır. Sanatkâr ne Allah, ne Peygamber, ne bohem, ne de eğlendirmeye yarayan insan değildir. Sanatkâr sorumlu bir insandır: Halk önünde, Millet önünde düşüncelerinden, çalışmalarından sorumlu bir insan. O, eserini verirken, toplumun ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığını, faydalı bir iş yapıp yapmadığını düşünmek zorundadır. Fikrî yalnızlığının kabuğuna çekilmiş sanatkârın his ve hayal zenginliğine artık kimse metelik vermiyor. İçinde yaşadığımız devir sanatkârı göklerden indirip toplumdaki asıl değerli yerine koymuştur. Bu yeri beğenmiyen, topluluk ile arasına duvar çekmek isteyen, kof yemiş vermeğe mahkûmdur. "Kalabalık beni anlıyamaz, ben zamanımdan ileriyim" diye kendini aldatanlara da inanmayın: Kendi zamanını iyi tanımayan yahut o zamanda yaşamayı kabul etmeyen, onun ilerisine nasıl geçebilir? Tersine, kendi çağdaşlarına hitap edemiyen sanatkâr devrinin gerisinde kalmış demektir.

İleri sanatkâr, zamanını anlayan ve anlatan sanatkârdır. Anlamak için ise onun içinde yaşaması, etiyle canıyla, düşünceleri ve duygularıyle zamanına katılması gerekir. Dışarıda kalması değil.

Mestanın Rüyası

İstanbulunun üstüne güneş doğdu
Erenköylü arabacı Mestan
İstanbulun üstüne güneş doğduğu zaman
Kozyatağında arabacılar kahvesinde
Bir kahve içiyordu rüyasında
Arabalar arka arkaya
Çınarın altındaydı
Bir hal vardı bugün atlarda
Mestan farkındaydı
Habire kıç atıyordu Sarıkız
Nurinin kısrağı
Alininki yeri eşiyordu
Receb'nki esniyordu
Esniyordu ama
Aması var
Recebin atı diye düşündü Mestan
Bütün iş Recebin atında
Dur bakalım diye düşündü Mestan
Dur bakalım
Ne gösterecek ayinei devran
Ayinei devran
Tuhaf bir suret gösterdi
Recebin atı
Verdi tekmeyi ardındaki arabaya
Döküldü mü sana
Arabanın içindeki
O cânım selvi resimleri
Çeşmeden su dolduran kız
Yeşil boyalı manzara
Fıstık ağacı
Aynalı çeşme
Döküldü mü sana
Kaldırıma
İş bu kadarla kalsa iyi
İyi diye düşündü Mestan
Bir hal vardı bugün atlarda
Mestan farkındaydı
Arabalar arka arkaya
Çınarın altındaydı
Aaa
O ne
Çeşmeden su dolduran kız
Bir ustura aldı eline
Yanaştı Mestanın arabasına
Yeni boyattım demeğe kalmadı
Arabanın mavisine
Şöyle bir çizik attı
Vay ölüsü kandilli
Ben sana göseteririm diye düşündü Mestan
Lâkin bir hal vardı bugün atlarda
Buyurun bakalım
Dişlerini gösteriyordu
Düldülü Mestanın
Hem de kime
Mestana
Tüymenin zamanı diye düşündü Mestan
Tam
Yavaş
Yavaş
Usul
Usul
Sıvışacağı sırada
Bir toz duman
Bir kişneme bir kişneme bir kişneme
Neymiş
Arabacılar
Sırtından geçiniyormuş atların
Bir kâr varmış ortada
Diyelim günde on lira
Bu on liranın bir lirası
Atların kursağına gidiyormuş
Dokuz lirası
Cup arabacının koynuna
Haha
Lâfa bak sen
Al takke ver külâh
Dert anlatan müşteriye
Kimmiş peki
Kimmiş
Arabayı süren
İdare eden
Kimmiş
Düldül miymiş
Haha
Güleyim bari
Amanın
Bir tekme ama ne tekme
Bir bir daha
İndi karnına Mestanın

Oktay RİFAT

Güneşe

Cocteau'nun uzun bir şiirinin ilk mısralarının tercümesi. Bu parçayı okuyucularımıza, Cocteau'nun şair tarafı hakkında da bir fikir vermek için sunuyoruz.

Güneş, yüzükoyun kumsalda;
Zenci gibi tapıyorum sana.

Pırıl pırıl boyamışsın dörtyanı;
Yemiş sepetlerini, hayvanlarını.

Tuz tadı ver içime, kavur beni;
Sil süpür içimden dertlerimi.

Dişleri parlayan zenci,
Dışı kara, içi gül rengi.

Benim dışım gül rengi içim kara;
Ters yüz et, beni de benzet onlara.

Jean COCTEAU

Şundan - Bundan

SAHNEDE KIRK YIL

Muhsin Ertuğrul sahneye çıkalı kırk yıl olmuş. Bu vesile ile İstanbulda da, Ankara'da da törenler tertiptenip bu kırkıncı yıl kutlandı. Yazılar yazıldı, kitaplar çıkarıldı. Biz de, burada, ömrünün kırk yılını sanata vermiş bu adamı Yaprakça analım dedik. Niyetimiz, onun Türk tiyatrosuna ettiği hizmetleri bir iki satıra sığdırmak. Başlayalım:

Muhsin Ertuğrul, binlerce kişiye, tiyatronun ciddî bir iş olduğunu öğreten, tiyatroya, lâyık olduğu itibarı sağlayan adamdır. Muhsin Ertuğrul, Türk halkına, çeşitli eserler arasında, bir çok da değerli eser seyrettirmiş, tiyatro yazıcılığımızın gelişmesine çalışmış, bu arada bir çok ileri eser oynattırmış adamdır. Muhsin Ertuğrul, İstanbul Şehir Tiyatrosunu zaptı raptı olan bir tiyatro haline getirmiş adamdır. Türk tiyatrosunun Avrupalılaşmasında emeği geçmiş, çıkardığı dergiler ve yazdığı yazılarla halkın tiyatro bilgisini arttırmış adamdır. Aktör olarak da hatırlarımızda bir yeri vardır.

Onun Türk tiyatrosuna daha uzun yıllar hizmet etmesini dilerken tiyatromuzu adaptation'dan ve melodramdan kurtarmasını beklediğimizi de belirtmemiz gerek.

MEVSİM SONU

Mevsim sonu, sanat hayatımızda bir canlılık var. Bu ay içinde resmi ve hususi konserlerden başka, Ankara'da bir Türk - İngiliz musiki festivali tertiplendi. Bu festivalde Batı bestecilerinin yanı sıra kendi bestecilerimizin, Necil Kâzım Akses'in, Ulvi Cemal Erkin'in, Ahmet Adnan Saygun'un, Cemal Reşit Rey'in eserlerini dinledik ve alkışladık. O konserlere gidenler musikimizin İngiliz musikisinden pek de geri olmadığı hükmüne vardılar.

Ünlü Fransız şairi Cocteau, bir tiyatro heyetiyle birlikte, Türkiye'ye geldi. Önce İstanbul'da temsiller verdi. Şimdi de Ankara'da veriyor. Oynadığı eserlerin çoğu, Çağdaş Fransız yazarlarının eserleri. Bu eserleri görmekle insan, bugünkü Fransız tiyatrosu hakkında az çok bir fikir edinebiliyor.

Hintli Bale sanatkârı Ram Gopal de yurdumuzda. Onu seyredenler bu sanatın memleketimizde bugüne kadar bu derece ihmal edilmiş olmasına üzülüyorlar.

Son günler, resim bakımından da hareketli. İstanbul'da Hakkı Anlı'nın bir sergisi açıldı. Bu sergide, geçen yıl Paris'e kadar gidip gelen Hakkı Anlı'nın, daha soyut bir resim anlayışına doğru gittiği görüldü. Bedri Rahmi Eyüboğlu ile karısı Eren Eyüboğlu'nun Beyoğlunda, Balyoz sokağındaki atelyelerinde açtıkları sergi hâlâ devam ediyor. Taksim'de Fransız Konsolosluğu binasında açılan Yeniler'in sergisine bu yıl, Paris'te bulunan arkadaşları Avni Arbaş da katıldı. Yeniler, durmadan çalışıyorlar.

Yine aynı binada bir "Kadın resamlar sergisi" açılmıştı.

Ankara'daki ressarlar da faaliyette. Arif Kaptan'ın sergisinden başka, dün akşam, Büyük Sinemanın üstünde, Abidin Dino'nun sergisi açıldı.

Devlet tiyatrosunda geçen ay ilk eser olarak, Rossini'nin **Sevil Berberi** adlı operası oynandı. Bu eserin sahneye konuşu bir çok dedikodulara yol açtı. Bir çok kimseler eserin pek zayıf bir şekilde sahneye konduğunu ileri sürdüler. Bazıları ise aksi fikirde. Meselâ Soupault "bu eseri bir çok yerde gördüğünü, Türkiye'deki oynanışın Avrupa için bile bir yenilik sayılacağını" söyledi.

Devlet tiyatrosunun ikinci oynadığı eser bir tiyatro eseri oldu: Ahmet Kudsi Tecer'in **Köroğlu** adlı destanı. Devlet tiyatrosunun ilk oynayacağı eser hem yazılış, hem de oynanış bakımından daha başarılı bir eser olmalıydı. Oysa ki **Köroğlu** bir Halkevi müsameresi olmaktan ileriye geçemedi.

COCTEAU'NUN KONFERANSI

Jean Cocteau'nun Ankara D. T. C. Fakültesinde verdiği hazırlıksız —fakat İstanbul'dakinin tekrarı— konuşma, bir şey söylemeden güzel konuşma sanatına, yaman bir örnekti. İstanbul, Ankara ve Türk devrimi hakkındaki övgüleri kelime ve fikir oyunlarına dayanıyordu. Paris üstüne söyledikleri de bir hayli sudandı. Paris'te yazarlar, birbirleriyle, fikirlerini hesaba katmadan, hatta bilmeden dost olabilirlermiş. Böyle bir Paris belki bazı Snob çevrelerde hâlâ vardır; ama fikir dostluklarına dayanan Paris hem daha büyük, hem daha yeni. Rahat ve güzel konuşmak da şüphesiz bir meziyet. Ama dünyamızın daha rahat, daha güzel olması için bu meziyetin bir fikre hizmet etmesi gerekmez mi?

JEAN MARAIS TEMSİLLERİ

Fransız tiyatrosunda eskiyi yenilemek, sık sık baş vurulan bir yoldur. Cocteau ve Jean Marais'nin Ankara'da verdiği üç temsil de bu yolda başarılı birer örnekti. Britannicus'te Jean Marais klâsikleri oynama geleneğini kırıyor Comedie Française'in köhne dekorlarını, tumturaklı ciddiliğini, kulağı uyuşturan yeknesak söyleyişini bırakıp, Racine'i bugüne yaklaştırıyor.

Les Parents Terribles'de (**Korkunç ana baba**) Cocteau yüz yıldır kullanılagelen bir burjuva **ana, baba, evlât** konusunun melodramını yeniliyor. Kendi kendilerine alay eden şahıslar, ustaca çözülen bevlik bir entrikayla, melodramda alışılmamış, zevkli ve zekice bir konuşmayla, çeşitli seyircileri kazanıyorlar. **La Machine Infernale'de (Cehennem Dolabı)** Cocteau Kıral Oidipus efsanesini yeniliyor. Kader fikrini daha fazla insana ve dünyaya yaklaştırıyor; tragedyaya gülünç unsurlar, zamanımıza ait hivic ve fikir oyunları katıyor.

Her üç eserin temsilinde de ölçülü bir sahneye koyuş ve tabii bir oynayış gördük. Jean Marais temsilleri, bu bakımdan, Türk tiyatrocularına bir ders olmalı.

PARİS'TE BİR SERGİ

Paris'te Zühtü Müridoğlu, Avni Arbaş ve Selim Turan bir resim ve heykel sergisi açmışlar. Sefirimiz Menemencioğlu'nun açtığı bu sergi **Quartier Latin**'de ilgi uyandırmış.

VEYSEL'E SELÂM

İstanbul'da Aşık Veysel'in Sanat Dostları Cemiyetinde Güzel sanatlar Akademisinde, Halkevlerinde ve Okullarda verdiği türkü konserlerinin çok sevildiğini öğrendik. Yaprak'tan Aşık Veysel'e selâm.

YAPRAK

Dergiler

KAYNAK

Kelepçe, Hâdise, Ayna, Röportaj, Dehşet, Cinayet gibi okuyucularını hırsız polis hikâyeleriyle avutmaya çalışan bir sürü dergi yanında Hakkadoğru, Hakikatyolu, Doğruyol, İslâmyolu, İslâmiyet, Büyükdoğu, Selâmet, Sebilürreşat gibi irticaın hortlamasına çalışmaktan başka hiç bir işe yaramayan bir sürü dergi yanında, okuyucularını fikir ve sanat alanlarında doyurmaya, geliştirmeye çalışan bir kaç da edebiyat dergisi var. Tuttukları yolun doğruluğunu bildikleri, o yolda yürümenin gerekliliğine inandıkları için bütün güçleriyle bütün güçlükleri yenmeye çalışıyorlar. Bu gayretli dergilerin bir kaçından, geçen sayılarımızda bahsetmiştik. Bu sayımızda da bir başkasından, iki yıldanberi Ankara'da yayımlanmakta olan **Kaynak** dergisinden söz açmak istiyoruz. Kaynak, yalnız şiirle uğraşıyor. Ya şiir neşrediyor, yahut şiirle ilgili yazı. Okuyucularına ettiği en büyük iyilik de iki yıl içinde bir çok yeni şair tanıtmış olması. Gerçi bu şairlerin çoğu henüz acemi. Çoğu, bir kaç yıl sonra, şairliği bırakıp başka işlerle uğraşacaklar. Ama içlerinde, ilerisi için bir hayli ümit verenleri de yok değil. Son sayıda Adnan Ardağı'nın **Küllük** adlı bir şiiri vardı. Dörtbaşı mamur bir şiir sayılmaz. Üstünde biraz daha durulsaydı, mısralar daha iyi ayıklanıp aralarındaki bağlar daha sıkı tutulsaydı daha kusursuz bir şiir olurdu. Bununla beraber, şiirin bir çok yerlerinde Adnan Ardağı'nın şairce hassasiyetini hemen görüyoruz. İşte o şiirden iki güzel mısra:

Bir bulut geldi üstüne Küllüğün
Bütün ağaçların keyfi kaçtı

Adnan Ardağı bu hassasiyeti bir de öze dayandırırsa şüphesiz iyi bir şair olur.

Şiirin bir öze, bir dünya görüşüne dayanması gerektiği inancının Kaynak dergisinde de belirmesini dileriz. O zaman belki, şairleri arasında da daha esaslı bir birlik kurulur. Ama kim bilir, belki de Kaynak dergisinin amacı bu değil. İhtimal o, daha ziyade, okuyucularına çeşitli örnekler vermek istiyor.

Cocteau'dan Cümleler

Bir şair ilkin okunmaz. Sonra yalan yanlış okunur. Daha sonra klâsik olur, klâsik olanı da okumamak âdettir. Yalnız, ilk günlerden kalma bir kaç hayranı vardır. Ömrünün sonuna kadar da görüp göreceği rahmet budur.

Şiir öyle ayrı bir dildir ki başka hiç bir dile tercüme edilemez. Hattâ yazılmış göründüğü dile bile.

Şiir, bir fikri sabittir.

Şairin, şiirden başka derdi olmamalı.

İhtilâlde her zaman bir şiir havası vardır. Çünkü şiir ihtilâldir.

Şair, sıfattan, vebadan korkar gibi korkmalıdır.

Apollinaire diyordu ki: "Kuş şarkısını parmaklariyle söyler". Şairin parmağı yoktur.

Ne masayı anlatacağım diye masa kelimesini kullanacaksınız, ne kuşu anlatacağım diye kuş kelimesini, ne de aşkı anlatacağım diye aşk kelimesini.

Çeviren: O. V. KANIK

BATIDAN SESLER

Hürriyet Nedir?

(Prof. Lefebvre'in bir yazısından özetlenmiştir.)

Üniversitelerde okutulan felsefe kitaplarını açıp "Hürriyet" bahsi üzerinde ne öğretildiğini araştırınca, ilk gözümüze çarpan başlık şu oluyor: İnsan hür müdür? Böylece hürriyet meselesi zaman ve mekân dışına çıkarılıveriyor. Acaba hangi insanın hürriyetini düşünüyoruz: Köylünün mü, tüccarın mı? Perikles devrindeki bir Yunanlının mı, yoksa bugünkü insanın mı? Şu halde insan hür müdür suali hemen bir sual daha akla getiriyor: Hürriyet nedir? Ve bunun arkasından felsefeciler bir sürü tariflerle hürriyetin ne olduğunu anlatmaya çalışıyorlar. Bilmiyorlar ki böyle yapmakla bir tezadın içine yuvarlanmışlardır. Öyle ya, hürriyeti tarif etmek, onu bir tarifin içine hapsetmek, yani onu "tayin" etmek demektir. Şu halde mutlak hürriyetin ne olduğu araştırılırken aynı mutlak hürriyet inkâr edilmiş oluyor.

Bundan başka, böyle bir tarifin unsurlarını hangi kavramdan, hangi tecrübeden elde edebiliriz? Kavramlar ve tecrübeler, zamanın içinde var olan şeylerdir; oysa ki aradığımız tarif zamana bağlı olmayan hürriyetin tarifi değil mi?

Fakat iş bu kadarla da bitmiyor. Böyle mutlak şekilde ortaya konan bir sorunun karşılığı da mutlak olmalıdır. Yani: Ya hürüz yahut hür değiliz diyebilmek lâzım. İnsanın hür olduğunu ileri süren filozoflarla, sınırlanmış (déterminé) olduğunu isbat eden filozofların aynı derecede inandırıcı delillerine bakarak ne düşüneceğimizi şaşırıyoruz. Adetâ bir cinayet dâvasındaki jüri heyetine benziyoruz. Meselâ savcıyı dinleyin: Ona göre sanık cinayeti bile bile işlemiştir; hareketi şuurludur. Kimse onu cinayet işlemeye zorlamamıştır. Hürdür, demek ki sorumludur.

Şimdi bir de avukatı dinleyin: Sanık olayların, dış tesirlerin, terbiyenin, irsiyetin elinde bir oyuncaktır. Eğer bir suçlu aranıyorsa bu, bütün toplumdur.

Daha böyle bir sürü misal de gösteriyor ki, hürriyet meselesi metafizik şekilde ortaya konunca içinden çıkmak mümkün değildir. Şu halde hürriyet meselesinin zaman, mekân ve sosyal şartlar dışında düşünülemiyeceği anlaşılıyor. Hürriyet sorusunu metafizik bir edebiyat olmaktan kurtarıp, bilim yolu ile çözülebilir bir konu haline getirmek için bu soruyu :"İnsan hür müdür, değil midir?" şeklinde değil, "İnsanların daha hür olmaları için ne yapmak lâzımdır?" şeklinde ortaya koymalıdır.

Kitaplar

Gerçek Saygısı

Kemal **Kandaş'ın İnsanoğlu 20 nci asırda** adında bir şiir kitabı elime geçti. Bu kitap beni hem sardı, hem düşündürdü. Sardı, çünkü içinden hoşuma giden şiirler çıktı. Düşündürdü, çünkü bu şair arkadaşta bütün yeni şairlerin, yani bizlerin bir kusuru gözüme çarptı. Bu kusuru nasıl anlatmalı bilmem! Öyle kolay kolay kaleme gelir şey değil. İşe örnek vererek girişeyim. Kemal Kandaş'ın kitabında **Alın Yazısı** adında bir şiir var. Olduğu gibi aşağıya geçiriyorum:

Düşüncesi kara
Ekmeği kara
Kap kara buldular cesedini
Maden ocaklarında

Güzel diyeceksiniz değil mi? Güzel ama benim aklıma şöyle bir şey geldi. Kemal Kandaş, iki kara, bir kap kara ile yaptığı oyunu bulmasaydı, ele geçirmeseydi, acaba yine bu şiiri yazacak mıydı? Hayır dedim kendi kendime yazmazdı. Bilirim bu illeti çünkü. Ne olacaktı peki öyleyse? Kendisine güzel bir kalıp çıkmadı diye maden ocaklarındaki alın yazısı şimdilik bir kenarda mı kalacaktı? Söylemek istediğim tam bu değil. Kemal Kandaş'ın şiir kitabının adı, **İnsanoğlu 20 nci asırda.** Bölümleri de şunlar: **İnsanoğlu, Hürriyet şiirleri, Yirminci asırlılara dair şiirler, Yenmiş hatıralar.** Gelgelelim Kemal Kandaş bütün bu adların sınırlandırdığı konulara güzel şiir söylemek için bir bahane gözüyle bakmış. Zamanın zevki, gülü, bülbülü kaldırmadığı için, şiir oyunlarını gerçek gibi görünen, ama gerçeği sadece uzaktan hatırlatan temellere bağlamakta fayda bulmuş. Bu kusur sadece Kemal Kandaş'da mı var? Hepimizde var. Yoksa,

Gemicinin oğlu
Demircinin oğlu
Kahpenin oğlu
Züppenin oğlu
İnsanoğlu

gibi şiirler yazan, bu yakında adını mutlâka daha çok duyuracak şairi şimdilik övmekle yetinmek gerekirdi. Evet edebiyattan, edebiyatçılıktan, üslûp yapmaktan, her şeyin üstünde, her şeyden çok deyişe önem vermekten hiç birimiz kurtulamıyoruz. Biran büyük şair, iyi şair olmaktan vaz geçip, batağın içine girer gibi ana gerçeklerin içine kendimizi kaldırıp atsak, ümüğümüze kadar gömülsek gerçeğe, belki bu belâdan kurtuluruz. Edebiyatçı Bursa'ya gidiyor, bakıyorsunuz, yeşil üzerine, kubbe üzerine bir sürü söz. Güzel sözler hem de. Neylersin ki söz. Bazan Evliya Çelebi kadar bile olamıyoruz. Evliya, hiç olmazsa dolaştığı şehirlerin hanlarını, hamamlarını, medreselerini, mesire yerlerini, halkın ne ile geçindiğini, ne iş tuttuğunu filan yazarmış. İşin doğrusu gerçeğe henüz güzel kadar önem vermesini bilmiyoruz. Aklımızı bir kere çelmişler, sanat sanat içindir, sanatın gayesi güzele ulaşmaktır gibi ham sözlerle zihnimizi doldurmuşlar, biz de kurtaramıyoruz yakamızı. İyi ama niçin kupkuru gerçeğin güzel olabileceğini akıl etmiyoruz? İlle güzel olması için zorlanan şiirde, romanda, güzele uymayan yalancı bir şey bulunabileceğini niçin düşünmüyoruz? Meselâ son günlerde destan yazmak modası var. İyi şey destan yazmak! Fena olur mu? Keşke bütün şairlerimiz birer destan yazsa. Alıyorsunuz yeni çıkan destanlardan birini, bakıyorsunuz, soluk, eda hepsi tamam. Benziyor destana ama destan değil. Destanın içinde par par yanması gereken ana gerçek unutulmuş. Aldırmamış ki şair deyişten ötesine. Soluğu tükenince durmuş. Kalemini gerçek değil güzel yürütmüş. Bakmış ki deyişe gelmiyor, çekmiş kuyruğunu. Bu destan yazarı, destan değil güzel bir şey yazmak istemiş. Destanın peşine düşecek yerde soyut güzelliğin peşine düşmüş. Gerçeğin, destanın peşine düşseydi, güzel, tıpış tıpış kendi ayağiyle gelirdi. Halbuki destanlık gerçekler içinde yaşıyoruz, yüzüyoruz, boğulacağız nerdeyse. Gene de aklımız, deyişte, üslûpda, güzelde, şunda, bunda.

Oktay RIFAT